

Målnummer:	Ö1541-12	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2013-04-19		
Rubrik:	Fråga om beräkningsmetod för utmätningsskyddet beträffande tillgångar i individuellt pensionssparande.		
Lagrum:	5 kap. 1 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande		
Rättsfall:			

REFERAT

Kronofogdemyndigheten utmätte A.N:s inestående medel på ett konto för individuellt pensionssparande hos SEB Trygg Liv uppgående till 15 584 kr. Till följd av karaktären av det utmätta gjordes ingen beneficieprövning i samband med utmätningen.

Halmstads tingsrätt

A.N. överklagade Kronofogdemyndighetens utmättningsbeslut vid Halmstads tingsrätt och yrkade att beslutet skulle upphävas. Till grund för yrkandet anförde han i huvudsak att han inte ville att hans pengar skulle utmätas, eftersom han hade varit i kontakt med de inkassobolag som han hade skulder hos för att komma överens om en betalningsplan.

Tingsrätten (rådmannen Karin Lindbäck) anförde följande i beslut den 14 mars 2012.

Skäl för beslutet

Av 5 kap. 1 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande framgår att tillgångar på ett pensionssparkonto får utmätas för pensionsspararens skulder om spartiden enligt avtalet understiger tio år eller om spararen något år har betalat in sparbelopp som är mer än dubbelt så stort som genomsnittet av de årliga inbetalningarna som har skett under spartiden.

Av handlingarna i ärendet framgår att A.N. år 2000 öppnade ett individuellt pensionssparkonto i SEB och att den avtalade spartiden är 37 år. Eftersom A.N:s spartid överstiger tio år är medlen på den grunden utmättningsfria. Frågan är följaktligen om medlen på pensionssparkontot får utmätas till följd av att A.N. något år betalat in ett sparbelopp som är mer än dubbelt så stort som genomsnittet av de årliga inbetalningarna som har skett under spartiden.

A.N:s inbetalningar till kontot har från år 2000 till och med 2011, fram till beslutet om utmätning den 6 februari 2012, uppgått till 3 600 kr, 2 100 kr, 1 200 kr, 300 kr, 1 200 kr, 1 600 kr, 2 000 kr, 2 400 kr och 1 800 kr. Beräkningen av genomsnittet för inbetalningarna ska grunda sig på inbetalningar som har gjorts för avslutade kalenderår fram till det år då utmättningsbeslutet fattades (jfr RH 2004:43). I förevarande fall har totalt 16 200 kr inbetalats av A.N. till pensionssparkontot under de tolv år som föregått utmättningsbeslutet. Genomsnittet av de årliga betalningarna uppgår därmed till 1 350 kr. Det innebär att den betalning om 3 600 kr som gjordes under år 2001 är mer än dubbelt så stor som den genomsnittliga insättningen per år. Vad A.N. har anført föranleder inte tingsrätten att göra någon annan bedömning än den

Kronofogdemyndigheten gjort.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan, och då tingsrätten inte i ett utmättningsärende kan pröva skuldernas riktighet i sig, lämnas överklagandet utan bifall.

Tingsrätten lämnar överklagandet utan bifall.

Hovrätten för Västra Sverige

A.N. överklagade i Hovrätten för Västra Sverige och yrkade att utmättningsbeslutet skulle upphävas. Till stöd för yrkandet anförde han i huvudsak detsamma som vid tingsrätten.

Hovrätten (hovrättsråden Anna-Karin Karlbom, Henrik Fernqvist och Camilla Lyckman) anförde följande i beslut den 28 mars 2012.

Vad som förekommit i hovrätten föranleder inte någon annan bedömning än den som tingsrätten har gjort (jfr också prop. 1992/93:187 s. 124). Hovrätten avslår därför överklagandet.

Högsta domstolen

A.N. överklagade och yrkade att HD skulle upphäva beslutet om utmätning.

Kungsbacka Billackering AB, Power Tools Spräckutrustning AB och Skatteverket motsatte sig ändring av hovrättens beslut.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Magnus Wulkan, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande beslut.

Skäl

Bakgrund

1. I november 2000 ingick A.N. ett pensionssparavtal med SEB Trygg Liv. Den avtalade spartiden var 37 år och något oåterkalleligt förmånstagarförordnande finns inte. Under åren 2001-2011 gjorde A.N. inbetalningar till pensionssparkontot med 3 600, 2 100, 1 200, 300, 0, 0, 1 200, 1 600, 2 000, 2 400 respektive 1 800 kr, dvs. totalt 16 200 kr.

2. I februari 2012 beslutade Kronofogdemyndigheten om utmätning av A.N:s inestående medel på kontot. A.N. har gjort gällande att skulderna är felaktiga.

3. Enligt 5 kap. 1 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande får tillgångar på ett pensionssparkonto utmätas för pensionsspararens skulder endast om spartiden enligt avtalet understiger tio år eller om spararen något år betalat in sparbelopp som är mer än dubbelt så stort som genomsnittet av de årliga inbetalningar som har skett under spartiden.

4. Underrätterna har tillämpat bestämmelsen på så sätt att alla de årliga inbetalningar som A.N. har gjort, har jämförts med det genomsnitt som gällde vid utgången av det kalenderår som föregick utmättningsbeslutet (dvs. genomsnittet år 2011). Med den tillämpningen är den inbetalning som A.N. gjorde år 2001 (3 600 kr) mer än dubbelt så stor som genomsnittet av de årliga inbetalningar som hade skett vid tiden för utmätningen (16 200/11 eller ca 1 473 kr).

5. En alternativ tolkning av bestämmelsen är att de årliga inbetalningarna ska jämföras med det genomsnitt som gällde när respektive inbetalning gjordes. Ingen av de årliga betalningar som A.N. har gjort har varit mer än dubbelt så stor som det genomsnitt som gällde när betalningarna gjordes. Om

bestämmelsen tolkas på detta sätt är tillgångarna på hans pensionssparkonto alltså alltså skyddade från utmätning.

Närmare om bestämmelsen

6. Genom lagen om individuellt pensionssparande infördes en möjlighet till renodlat sparande för pensionen (till skillnad från pensionsförsäkringar som normalt innehåller såväl ett sparmoment som ett försäkringsmoment). Därmed skulle marknaden för pensionssparande breddas och det skulle skapas förutsättningar för att fler skulle välja att spara för sin pension.

7. Vad gäller möjligheten att under spararens livstid utmäta rätten till pension uttalades i lagförarbetena att regleringen på försäkringssidan byggde på att utmätningsskydd skulle föreligga om sparandet var långsiktigt och skedde med en viss regelbundenhet och att motsvarande borde gälla för det individuella pensionssparandet. Lagrådet pekade på vissa tillämpningssvårigheter och uttalade att bestämmelsens utformning innebar att personer med ojämna inkomster skulle tvingas göra noggranna beräkningar av vilka högsta belopp som kunde betalas in under ett gynnsamt inkomstår utan att utmätningsskyddet skulle äventyras. Vidare uttalade lagrådet att det var oklart vilken inverkan som ett eller flera uppehåll i sparandet skulle medföra. Det föredragande statsrådet instämde i att kravet på att sparandet skulle vara långsiktigt och ske med viss regelbundenhet kunde drabba personer vars möjligheter att avsätta medel för pensionssparande varierade kraftigt mellan olika år, men ansåg att det inte fanns någon metod för att med bibehållna principer för avgränsning av utmätningsskyddet utsträcka skyddet även till personer i denna situation. En pensionssparare som gjorde insättningar som varierade kraftigt beloppsmässigt eller som gjorde uppehåll i sparandet kunde därför liksom vid försäkring gå miste om sitt utmätningsskydd. (Se prop. 1992/93:187 s. 124).

HD:s bedömning

8. A.N. har inte påstått att han har betalat någon av de skulder som ligger till grund för beslutet om utmätning och han har inte heller närmare redogjort för på vilken grund fordringarna skulle vara felaktiga. Hans invändningar mot fordringarna kan därför lämnas utan avseende.

9. Vad gäller frågan om tillgångarna på hans pensionssparkonto är utmätningsskyddet eller inte ger bestämmelsens ordalydelse närmast vid handen att de årliga inbetalningarna ska jämföras med det genomsnitt som gäller vid den tidpunkt då frågan om utmätningsskyddet prövas. En sådan ordning kan bl.a. medföra att en inbetalning som ett visst år har hållit sig inom de beloppsmässiga ramarna för utmätningsskyddet med tiden kan hamna utanför dessa ramar och således i efterhand orsaka att tillgångarna på kontot inte längre är utmätningsskyddade. Detta förutsätter att det inte sker några fler inbetalningar eller att de efterkommande betalningarna relativt sett är påtagligt lägre än de tidigare. Den enskilde sparare som vill undvika att utmätningsskyddet för hans pensionssparkonto ska förloras måste alltså varje år ta hänsyn till såväl hur mycket som hur lite han får eller måste betala in till kontot. En sådan ordning innebär å andra sidan också - till fördel för den enskilde - att en inbetalning som vid betalningstillfället är så stor att utmätning i och för sig skulle kunna ske, med tiden kan komma att hamna inom den beloppsmässiga ramen, förutsatt att efterkommande inbetalningar höjer genomsnittet i tillräcklig mån.

10. Det andra alternativet, dvs. att jämföra med det genomsnitt som förevar respektive år, torde i och för sig vara något enklare att anpassa sig till för den enskilde eftersom han enbart behöver akta sig för att betala för mycket. Den ordningen skulle emellertid också medföra dels att det första årets inbetalning - hur stor den än är - aldrig kan bli mer än dubbelt så stor som genomsnittet, dels att ett uppehåll i sparandet - oavsett hur långt det är - inte kan medföra att utmätningsskyddet försvinner. Det innebär också att en enstaka för stor

betalning, hur liten den än är, medför att utmätningsskyddet försvinner för alltid.

11. Sammantaget måste den tolkning som innebär att jämförelsen ska ske med det aktuella genomsnittet anses vara mer förenlig med det uttalade syftet med bestämmelsen, dvs. att skydda ett sparande som är långsiktigt och sker med viss regelbundenhet. Det förefaller också vara så som bestämmelsen hittills har tillämpats (se bl.a. RH 2004:43).

12. Detta innebär att A.N:s tillgångar på pensionssparkontot inte är utmätningsskyddade. Den fråga som då inställer sig är om hela det inestående beloppet ska utmätas eller om det finns någon begränsning därvidlag.

13. Beträffande pensionsförsäkringar gällde tidigare (116 § gamla försäkringsavtalslagen [1927:77]) att en för stor betalning medförde att hela försäkringen förlorade sitt utmätningsskydd. Denna ordning blev föremål för kritik av bl.a. familjerättskommittén (se SOU 1964:35 s 466 f.) och försäkringsrättskommittén (se SOU 1986:56 s. 392), men kom inte att ändras förrän i samband med införandet av den nya försäkringsavtalslagen (2005:104). Numera är det alltså bara det överskjutande beloppet som kan tas i anspråk (i proportion till eventuell ändring av prisbasbeloppet). Vidare gäller att en premiebetalning som ligger mer än tio år tillbaka i tiden inte kan medföra att någon del av försäkringen blir utmätningsskyddad, se 15 kap. 3 § försäkringsavtalslagen.

14. Den kritik som framfördes mot vad som gällde enligt den gamla försäkringsavtalslagen synes förvisso vara lika befogad vad gäller lagen om individuellt pensionssparande. Någon motsvarande förändring har emellertid inte gjorts i den lagen och det står klart att lagstiftaren inte avsåg att det endast var en del av tillgångarna som skulle förlora sitt utmätningsskydd om en för stor betalning gjordes (se prop. 1992/93:187 s. 125 där ett förslag om att begränsa utmätningsskyddet till belopp som översteg den skattemässiga avdragsramen avvisades). Det finns därför inte något utrymme att tillämpa bestämmelsen på annat sätt än i enlighet med dess ordalydelse, dvs. att hela det inestående beloppet förlorar sitt utmätningsskydd.

15. Hovrättens beslut ska således fastställas.

HD:s avgörande

HD fastställer hovrättens beslut.

HD (justitieråden Marianne Lundius, Ann-Christine Lindeblad, Martin Borgeke, Svante O. Johansson och Lars Edlund, referent) meddelade den 19 april 2013 följande beslut.

Skäl

Bakgrund

1. I november 2000 ingick A.N. ett avtal med SEB Trygg Liv om individuellt pensionssparande. Den avtalade spartiden var 37 år och något oåterkalleligt förmånstagarförordnande finns inte. År 2001 gjorde A.N. en första inbetalning till pensionssparkontot med 3 600 kr. Därefter gjorde han vid åtta tillfällen årsinbetalningar med lägre belopp. Under två år gjordes inga inbetalningar alls. Det totala inbetalade beloppet är 16 200 kr.

2. I februari 2012 beslutade Kronofogdemyndigheten om utmätning av A.N:s inestående medel på kontot. A.N. har invänt mot utmätningen och gjort gällande bl.a. att skulderna är felaktiga och att han kan få behov av sitt pensionssparande i framtiden.

3. Genom lagen om individuellt pensionssparande (1993:931) infördes en

möjlighet till renodlat sparande för pensionen, till skillnad från pensionsförsäkringar som normalt innehåller såväl ett sparmoment som ett försäkringsmoment. Enligt 5 kap. 1 § får tillgångar på ett pensionssparkonto utmätas för pensionsspararens skulder endast om spartiden enligt avtalet understiger tio år eller om spararen något år har betalat in ett sparbelopp som är mer än dubbelt så stort som genomsnittet av de årliga inbetalningar som har skett under spartiden.

4. Domstolarna har tillämpat bestämmelsen på så sätt att alla årliga inbetalningar har jämförts med det genomsnittsbelopp för inbetalningar som gällde vid utgången av det kalenderår som föregick utmätningens beslutet (dvs. genomsnittet för åren 2000-2011). Med en sådan tillämpning är den inbetalning som A.N. gjorde år 2001 mer än dubbelt så stor som genomsnittet av de årliga inbetalningar som hade skett vid tiden för utmätningen (16 200 kr/12 år eller 1 350 kr per år).

HD:s bedömning

5. A.N. har inte påstått att han har betalat någon av de skulder som ligger till grund för beslutet om utmätning och han har inte heller närmare redogjort för på vilken grund fordringarna skulle vara felaktiga. Hans invändningar mot fordringarna kan därför lämnas utan avseende.

6. Vid bedömning av om sparbeloppet är skyddat mot utmätning uppstår frågan hur det kritiska beloppet (det dubbla genomsnittet av de årliga inbetalningar som har skett under spartiden) ska bestämmas. Den metod som har tillämpats av domstolarna innebär att varje årlig inbetalning jämförs med det kritiska belopp som kan beräknas genom att summan av inbetalningarna divideras med antalet år som förflutit från och med det kalenderår då spartiden inleddes till och med det kalenderår som har föregått utmätningens år. Detta innebär att alla inbetalningar jämförs med samma kritiska belopp. En tänkbar alternativ metod skulle vara att varje årlig inbetalning ska jämföras med det kritiska belopp som kan beräknas vid respektive inbetalning, dvs. för varje inbetalning skulle det föreligga en separat spartid. Om man vid en sådan metod räknar in även utmätningens år i spartiden skulle tillgångarna på pensionssparkontot vara skyddade mot utmätning.

7. Den aktuella bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om individuellt pensionssparande knyter beräkningen av det kritiska beloppet till "spartiden"; en term som även återfinns i inledningen av paragrafen i uttrycket "spartiden enligt avtalet". Vidare ska noteras att i 3 kap. 1 § föreskrivs att pensionssparavtalet ska vara skriftligt och innehålla uppgift om "spartiden".

8. En tolkning enligt ordalagen talar därför med styrka för att "spartiden" vid bedömning av utmätningens fråga är den tidsperiod som parterna har angett i sitt avtal. Det kan då vara fråga om endast en enda spartid som ska beaktas, och inte om separata spartider för varje inbetalning.

9. Detta ligger också i linje med förarbetena. Lagstiftarens avsikt har varit att uppmuntra och skydda ett sparande som är långsiktigt och sker med viss regelbundenhet. En bedömning som grundas på att varje inbetalning har en egen spartid skulle medföra att en första stor inbetalning skulle vara skyddad mot utmätning även om inga ytterligare inbetalningar görs. Av förarbetena framgår att avsikten har varit att motverka just sådana effekter av utmätningens friheten (prop. 1992/93:187 s. 123 ff.)

10. Den angivna tolkningen innebär i och för sig att en inbetalning som ett visst år har hållit sig inom det kritiska beloppet med tiden kan hamna ovanför ett senare kritiskt belopp och således i efterhand medföra att tillgångarna på kontot inte längre är utmätningens fria. Denna effekt är dock något som lagstiftaren uttryckligen var beredd att acceptera, trots påpekanden från Lagrådet. I lagstiftningsärendet uttalade det föredragande statsrådet nämligen att en pensionssparare som gjorde insättningar som varierade kraftigt

beloppsmässigt eller som gjorde uppehåll i sparandet kunde liksom vid försäkring gå miste om sitt utmätningsskydd (se a. prop. s. 124). Den enskilde sparare som vill undvika att gå miste om utmätningsskyddet för sitt pensionssparande måste alltså varje år beakta hur det kritiska beloppet förändras.

11. Utgångspunkten är sålunda att varje års inbetalningar ska jämföras med det kritiska belopp som föreligger vid tidpunkten för utmätningen. Vid beräkningen av det kritiska beloppet ska man beakta alla avslutade kalenderår från spartidens början.

12. Detta innebär - som domstolarna har funnit - att A.N:s tillgångar på pensionssparkontot inte är utmätningsskyddade.

13. Lagen om individuellt pensionssparande innehåller inte någon begränsning av hur stor del av pensionssparandet som får utmätas. Denna drakoniska rättsföljd gällde enligt 1927 års försäkringsavtalslag även vid utmätning av pensionsförsäkringar. Numera har sådana försäkringar enligt 15 kap. 3 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ett omfattande skydd mot utmätning genom proportioneringsregler och tidsbegränsning för utmätning. Lagstiftaren har emellertid inte utsträckt detta skydd till individuellt pensionssparande. Konsekvensen blir att en enda betalning som vid en utmätning befinns ligga ovanför det kritiska beloppet medför att alla tidigare och senare inbetalningar saknar utmätningsskydd, och detta gäller även om den utlösande betalningen ligger långt tillbaka i tiden. Något utrymme för en analog tillämpning av skyddsreglerna i försäkringsavtalslagen finns dock inte. Inte heller i övrigt föreligger något hinder mot utmätning. Överklagandet ska därför avslås.

HD:s avgörande

HD fastställer hovrättens beslut.

HD:s beslut meddelat: den 19 april 2013.

Mål nr: Ö 1541-12.

Lagrum: 5 kap. 1 § lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.

Sökord: Utmätning; Pensionssparande
